

УДК 332.1:339.9:914

РОЗРАХУНОК ПОТРІБНИХ ТЕМПІВ ЗМІН ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

К.г.н., доц. Ю.П. Грицак

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

*Рецензенти: к.т.н., проф. ХНУ імені В.Н. Каразіна І.Ю. Матюшенко
к.е.н., доц. ХНУ імені В.Н. Каразіна О.В. Журавльов*

Стаття написана за результатами аналізу індикаторів міжнародної конкурентоспроможності України та її областей, що публікуються Всесвітнім Економічним Форумом і Фондом «Ефективне управління». З порівняння індикаторів України з індикаторами розвиненіших її сусідів – Польщі і Чехії – розраховано величини відставання і необхідні темпи зростання по складових конкурентоспроможності, щоб протягом 10 років вийти на 40-е місце в світовому рейтингу конкурентоспроможності. З цього виходить, що по пріоритетності позитивних змін складові конкурентоспроможності шикуються таким чином:

- 1) державні та приватні інституції (досягнення стабільності державної політики і влади, підвищення ефективності держапарату, усунення корупції);*
- 2) макроекономічна стабільність (зниження інфляції);*
- 3) рівень розвитку фінансового ринку (спрощення доступу до фінансування);*
- 4) ефективність ринку товарів (оптимізація податкової політики);*
- 5) оснащення новітніми технологіями (стимулювання прямих іноземних інвестицій);*
- 6) рівень розвитку бізнесу (вихід на зовнішні ринки);*
- 7) інновації (є наслідком спрощення доступу до фінансування і припливу іноземних інвестицій).*

Аналіз змін індикаторів конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості в минулому і наступному періодах демонструє нам ефективність або неефективність діяльності уряду країни та регіональної влади в цьому напрямку.

Ключові слова: Україна, конкурентоспроможність, фактори розвитку.

Статья написана по результатам анализа индикаторов международной конкурентоспособности Украины и ее областей, публикуемых Всемирным Экономическим Форумом и Фондом «Эффективное управление». Из сравнения индикаторов Украины с индикаторами более развитых ее соседей – Польши и Чехии – рассчитаны величины отставания и требуемые темпы роста по составляющим конкурентоспособности, чтобы в течение 10 лет выйти на 40-е место в мировом рейтинге конкурентоспособности. Из этого следует, что по приоритетности позитивных изменений составляющие конкурентоспособности выстраиваются в следующей очередности:

- 1) государственные и частные институции (достижение стабильности государственной политики и власти, повышения эффективности госаппарата, устранения коррупции);*
- 2) макроэкономическая стабильность (снижение инфляции);*
- 3) уровень развития финансового рынка (упрощение доступа к финансированию);*
- 4) эффективность рынка товаров (оптимизация налоговой политики);*
- 5) оснащение новейшими технологиями (стимулирование прямых иностранных инвестиций);*
- 6) уровень развития бизнеса (выход на внешние рынки);*
- 7) инновации (является следствием упрощения доступа к финансированию и притока иностранных инвестиций).*

Анализ изменений индикаторов конкурентоспособности и инвестиционной привлекательности в прошлом и будущем периодах демонстрирует нам эффективность или неэффективность деятельности правительства страны и региональных властей в этом направлении.

Ключевые слова: Украина, конкурентоспособность, факторы развития.

The article is devoted to the analysis of indicators of international competitiveness of Ukraine and its regions, published by The World Economic Forum and The Fund «Effective management». Comparing the indicators of Ukraine and the indicators of more developed neighbours – Poland and Czech, we have calculated the lag sizes and required growth rates dynamic of competitiveness to go out into 40th place in the world rating of competitiveness during next 10 years. It follows from this that on priority of positive changes the constituents of competitiveness line up in the following order:

- 1) State and private institutions (achievement of stability of public policy and power, increase of efficiency of state machinery, removal of corruption);*
- 2) Macroeconomic stability (decline of inflation);*
- 3) Level of financial market development (simplification of access to financing);*
- 4) Efficiency of market of commodities (optimization of tax policy);*
- 5) Equipment the newest technologies (stimulation of direct foreign investments);*
- 6) Level of development of business (going into oversea markets);*
- 7) Innovations (it is investigation of simplification of access to financing and influx of foreign investments).*

Analysis of changes of indicators a competitiveness and investment attractiveness in the past and the future periods demonstrates us efficiency or uneffectiveness of activity of government of country and regional power in this direction.

Keywords: *Ukraine, competitiveness, factors of development.*

Індекс Глобальної Конкурентоспроможності (ІГК), що розраховується із 2004 року Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ) по країнах світу [12], є відмінною основою для розробки політики підвищення конкурентоспроможності нашої держави та її регіонів.

Протягом останнього десятиріччя оцінка конкурентоспроможності України не покращилася, незважаючи на значні зусилля країни стосовно проведення реформ. Коли Україна була включена в рейтинг, вона посіла передостаннє місце з 53 країн. Між 1997 і 2007 роками відбулося невелике підвищення – з 52-го на 48-е місце. Однак за 2009-2010 рр. Україна впала на 10 позицій і посіла 82-у позицію серед 133-х країн, відкотившись назад за всіма трьома групами складових рейтингу: базовими вимогами (з 86-го на 94 місце); підсилювачами ефективності (з 58-го на 68-е) та факторами інноваційного розвитку (з 66-го на 80-е місце) [2, 12].

З порівняння показників конкурентоспроможності країн за 2012-13 роки (табл. 1) бачимо, що на даний час Україна відстає від Китаю, Чехії, Польщі та США найбільше за

трьома складовими – державні та приватні інституції, макроекономічна стабільність і рівень розвитку фінансового ринку. Тобто, саме ці складові є слабке місце нашої країни, яке треба підсилювати у першу чергу.

Також з таблиці 1 бачимо, що за складовими охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку праці Україна знаходиться на однаковому рівні з Китаєм, Чехією і Польщею.

Все це означає, що для підвищення рівня конкурентоспроможності країни темпи зростання (змін) по складових мають бути різними. Тому пробуємо розрахувати величини (коефіцієнти) відставання України від її західних сусідів – Польщі та Чехії.

Виходить те, щоб посісти 40-е місце серед країн світу за рівнем конкурентоспроможності (тобто між Польщею та Чехією) Україні треба збільшити величини її складових і субіндексів:

Основні вимоги – в 1,05 рази;
з них:

- державні та приватні інституції – в 1,23 рази;
- макроекономічна стабільність – в 1,11;
- охорона здоров'я та початкова освіта – в 1,02.

Підсилювачі ефективності – в 1,12 рази;

з них:

- вища освіта та професійна підготовка – в 1,03;
- ефективність ринку товарів – в 1,16;
- рівень розвитку фінансового ринку – в 1,27;
- оснащення новітніми технологіями – в 1,26;
- розмір ринку – в 1,04 рази.

Фактори інновацій та розвитку – в 1,16;

з них:

- рівень розвитку бізнесу – в 1,19;
- інновації – в 1,11 рази.

Тобто, щоб за прикладом Хорватії протягом 10 років досягнути бажаного 40-го місця в рейтингу, щорічні темпи зростання (позитивних змін) по складових конкурентоспроможності мають бути такими (розрахунки автора):

- рівень розвитку фінансового ринку – +2,7%;
- оснащення новітніми технологіями – +2,6%;
- державні та приватні інституції – +2,3%;
- рівень розвитку бізнесу – +1,9%;
- ефективність ринку товарів – +1,6%;
- макроекономічна стабільність – +1,1%;
- інновації – +1,1%.

Величини потрібного приросту чітко вказують на ступінь пріоритетності завдань з подальшого розвитку країни. Притому це є величини випереджального розвитку, бо країни-суперники також не стоять на місці.

Оскільки звісно, що середній нормальний темп економічного зростання складає +2–3% за рік, випередження ще на 2–3% уявляє собою досить складне завдання, яке зможе виконати тільки сильний та рішучий уряд. Тому сумнівно, що Україна виконає таке завдання за дві п'ятирічки.

Таблиця 1 – Індекси Глобальної Конкурентоспроможності окремих країн

Складові	Україна	Китай	Чехія	Польща	США
<i>Місце у рейтингу (з 144 країн)</i>	73	29	39	41	7
ІГК 2012–2013 (бали)	4,1	4,8	4,5	4,3	5,5
Основні вимоги	4,4	5,3	4,9	4,3	5,1
Державні та приватні інституції	3,1	4,2	3,7	3,9	4,6
Інфраструктура	4,1	4,5	4,8	2,9	5,8
Макроекономічна стабільність	4,4	6,2	5,2	4,6	4,0
Охорона здоров'я та початкова освіта	5,8	6,1	5,9	5,9	6,1
Підсилювачі ефективності	4,1	4,6	4,6	4,6	5,6
Вища освіта та професійна підготовка	4,7	4,3	4,9	4,8	5,7
Ефективність ринку товарів	3,8	4,3	4,5	4,3	4,9
Ефективність ринку праці	4,4	4,6	4,3	4,5	5,4
Рівень розвитку фінансового ринку	3,5	4,3	4,3	4,6	5,1
Оснащення новітніми технологіями	3,6	3,5	5,1	4,0	5,8
Розмір ринку	4,6	6,8	4,5	5,1	6,9
Фактори інновацій та розвитку	3,4	4,0	4,1	3,8	5,4
Рівень розвитку бізнесу	3,7	4,3	4,5	4,3	5,3
Інновації	3,2	3,8	3,8	3,3	5,5

Складено за даними з [12]

Таблиця 2 – Найбільш проблемні фактори для ведення бізнесу

Роки	2008	2009	2010	2011	2012	середнє
Нестабільність державної політики	16%	15%	16%	12%	6%	13%
Корупція	16%	9%	10%	15%	14%	13%
Податкова політика	12%	7%	10%	16%	14%	12%
Податкові ставки	10%	13%	8%	7%	11%	10%
Доступ до фінансування	3%	9%	14%	6%	15%	9%
Інфляція	5%	14%	8%	7%	7%	8%
Нестабільність влади	13%	7%	10%	6%	3%	8%
Неефективність держапарату	9%	5%	8%	6%	8%	7%

Джерело: [2]

Результати опитування керівників українських підприємств, яке здійснюється Фондом «Ефективне управління», висвітлюють найбільш проблемні фактори розвитку бізнесу в країні (табл. 3.2). Бачимо, що гальмом економічного розвитку України є вісім проблем, з яких п'ять належать до групи складових «базові вимоги»:

- 1) нестабільність державної політики (1-а складова);
- 2) корупція (1-а складова);
- 3) податкова політика (6-а складова);
- 4) податкові ставки (6-а складова);
- 5) доступ до фінансування (8-а складова);
- 6) інфляція (3-я складова);
- 7) нестабільність місцевої та державної влади (1-а складова);
- 8) неефективність держапарату (1-а складова).

Перша (інституції) і друга (макроекономічне середовище) складові забезпечують 20% величини ІГК. Примітно, що розвиток базових вимог по першій і третій складовим полягає в організаційних реформах, не потребує якийсь значних капіталовкладень, залежить виключно від волі уряду.

Відповідно, черговість позитивних змін (темпи зростання) по складових конкурентоспроможності має бути такою:

- 1) державні та приватні інституції (досягнення стабільності державної політики і вла-

ди, підвищення ефективності держапарату, усунення корупції – 1-а складова);

- 2) макроекономічна стабільність (зниження інфляції – 1-а складова);

- 3) рівень розвитку фінансового ринку (спрощення доступу до фінансування – 8-а складова);

- 4) ефективність ринку товарів (оптимізація податкової політики – 6-а складова);

- 5) оснащення новітніми технологіями (стимулювання прямих іноземних інвестицій – 9-а складова);

- 6) рівень розвитку бізнесу (вихід на зовнішні ринки – 11-а складова);

- 7) інновації (є наслідком спрощення доступу до фінансування і припливу іноземних інвестицій – 12-а складова).

Складова державні та приватні інституції розраховується як середнє арифметичне по 21 індикаторах з однаковою вагою. Бали по усіх індикаторах получують з опитувань бізнесменів, і вони показують, що найнижчу оцінку мають саме державні структури (табл. 3).

Порівняння українських індикаторів з Чехією і Польщею показує, по яких показниках ми відстаємо, а також дає можливість визначити потрібні темпи змін по кожному індикатору для досягнення протягом 10 років рівня сусідів (табл. 3). Бачимо, першочерговим завданням є боротьба з корупцією і хабарами, досягнення незалежності судів і затвердження права власності, що виконується практично

безкоштовно. Тобто за бажанням темпи позитивних змін по складової «інституції» можуть бути вище за позначені.

Складова макроекономічне середовище розраховується як середнє арифметичне по 6 кількісних статистичних індикаторах. Із порі-

вняння з сусідами (табл. 4) бачимо, що тут проблемою України є тільки інфляція, через яку пропорційно зніжується кредитний рейтинг країни. Інфляція – процес об'єктивний, але з нею треба боротися.

Таблиця 3 – Структура 1-ої складової ІГК «Державні та приватні інституції»

Складова 1:	Україна 2012	Чехія 2012	Польща 2012	Потрібний щорічний темп зростання	Україна 2022
Державні та приватні інституції	3,1	3,7	3,9	2,3%	3,80
Місце у світі (з 144)	120	82	66		74
1.01 Права власності	2,7	4,1	4,3	+5,6%	4,20
1.02 Охорона інтелектуальної власності	2,7	3,8	3,6	+3,7%	3,70
1.03 Нецільове використання бюджетних коштів	2,5	2,3	4,0	+2,6%	3,15
1.04 Довіра громадськості до політиків	2,0	1,6	2,1	0%	1,85
1.05 Хабарі та неформальні платежі	2,7	3,8	4,9	+6,1%	4,35
1.06 Незалежність судової системи	2,5	3,7	4,1	+5,6%	3,90
1.07 Фаворитизм у рішеннях чиновників	2,5	2,4	3,1	+1,0%	2,75
1.08 Марнотратство у бюджетних витратах	2,2	2,4	2,9	+2,0%	2,65
1.09 Тягар адміністративного регулювання	2,4	2,7	2,7	+1,3%	2,70
1.10 Ефективність правової системи у врегулюванні суперечок	2,4	3,0	2,8	+2,1%	2,90
1.11 Ефективність правової системи в оскаржуванні регуляторних актів	2,4	2,9	2,8	+1,9%	2,85
1.12 Прозорість політики держорганів	3,6	4,0	3,1	0%	3,55
1.13 Втрати бізнесу від загрози тероризму	6,1	6,5	5,7	0%	6,10
1.14 Втрати бізнесу від злочинності та насильства	5,4	5,4	4,5	0%	4,95
1.15 Організована злочинність	4,8	5,4	5,1	+0,9%	5,25
1.16 Надійність роботи правоохоронних органів	3,0	3,8	4,1	+3,2%	3,95
1.17 Корпоративна етика	3,2	3,4	4,5	+2,3%	3,95
1.18 Рівень стандартів аудиту та звітності	3,8	4,9	4,9	+2,9%	4,90
1.19 Ефективність корпоративного керівництва	4,0	4,5	4,5	+1,3%	4,50
1.20 Захист інтересів міноритарних акціонерів	3,0	4,1	4,5	+4,3%	4,30
1.21 Надійність захисту інвестора	4,7	5,0	6,0	+1,7%	5,50

Таблиця 4 – Структура 3-ої складової ІГК «Макроекономічне середовище»

Складова 3:	Україна	Чехія	Польща
Макроекономічне середовище	4,4	5,2	4,7
Місце у світі (з 144)	106	42	61
3.01 Сальдо держбюджету (% ВВП)	-0,3	-3,8	-5,2
3.02 Норма внутрішніх заощаджень(% ВВП)	17,5	21,5	17,5
3.03 Інфляція (%)	8,0	1,9	4,3
3.04 Різниця відсоткових ставок (%)	7,5	...	6,2
3.05 Державний борг (% ВВП)	36,5	41,5	55,4
3.06 Кредитний рейтинг країни	34,4	74,7	70,5

Складено і розраховано автором за даними з [2, 12]

Таблиця 5 – Структура 8-ої складової ІГС «Рівень розвитку фінансового ринку»

Складова 8:	Україна	Чехія	Польща	Потрібний щорічний темп зростання
Рівень розвитку фінансового ринку	3,5	4,3	4,6	2,7%
<i>Місце у світі (з 144)</i>	<i>114</i>	<i>57</i>	<i>37</i>	<i>47</i>
8.01 Наявність фінансових послуг	3,8	5,0	4,8	+2,9%
8.02 Доступність фінансових послуг	3,5	3,6	4,4	+1,4%
8.03 Отримання фінансування на внутрішньому фондовому ринку	2,3	3,3	3,7	+5,2%
8.04 Легкість отримання позичок	2,3	2,9	2,5	+1,7%
8.05 Доступність венчурного капіталу	2,2	2,4	2,4	+0,9%
8.06 Надійність банків	3,1	5,9	5,4	+8,2%
8.07 Регулювання фондового ринку	3,1	4,6	5,0	+5,5%
8.08 Індекс надійності юридичних прав	9,0	6,0	9,0	0%

Таблиця 6 – Структура 6-ої складової ІГС «Ефективність ринку товарів»

Складова 6:	Україна	Чехія	Польща	Потрібний щорічний темп зростання
Ефективність ринку товарів	3,8	4,3	4,5	1,6%
<i>Місце у світі (з 144)</i>	<i>117</i>	<i>75</i>	<i>57</i>	<i>62</i>
6.01 Інтенсивність конкуренції на внутрішньому ринку	4,3	5,7	5,4	+2,9%
6.02 Ступінь монополізації ринку	3,2	4,3	4,7	+4,1%
6.03 Ефективність антимонопольної політики	3,2	4,3	4,1	+3,1%
6.04 Вплив оподаткування	2,3	3,1	3,3	+3,9%
6.05 Сукупна податкова ставка (% прибутку)	57,1	49,1	43,6	-1,9%
6.06 Кількість процедур для відкриття бізнесу	9	9	6	-1,7%
6.07 Час, необхідний для відкриття бізнесу (днів)	24	20	32	
6.08 Витрати на проведення аграрної політики	3,0	3,8	3,6	+2,3%
6.09 Переважання торговельних бар'єрів	3,3	4,8	4,2	+3,6%
6.10 Митні тарифи	2,9	0,9	0,9	-6,9%
6.11 Частка іноземної власності	3,6	5,6	4,7	+4,3%
6.12 Вплив регулювання на ПІІ	3,3	5,1	4,2	+4,1%
6.13 Тягар митних процедур	2,8	4,4	4,3	+5,5%
6.14 Частка імпорту у ВВП	58,8	78,8	46,2	
6.15 Ступінь орієнтованості на клієнта	4,6	4,7	4,9	+0,4%
6.16 Вибагливість покупця	3,4	3,5	3,3	0%

Складено і розраховано за даними з [2, 12]

Щодо розвитку фінансового ринку (завдання №3), головні зусилля треба спрямувати на розвиток фондового ринку, домагаючись його зростання на 5,5% щорічно, та на зміцнення надійності банків (див. табл. 5). Для цього необхідно насамперед запровадити міжнародні стандарти бухгалтерського обліку

для забезпечення прозорості фондового ринку. Величезним резервом фондового ринку України є земля, але багато років на торгівлю оною накладено мораторій. Для виходу на рівень Польщі та Чехії по ефективності ринку товарів (завдання №4) Україні необхідно в першу чергу зменшити митні тарифи, тягар мит-

них процедур і ступінь монополізації ринку (див. табл. 6). По таких індикаторах як кількість процедур і час для відкриття бізнесу, ступінь орієнтованості на клієнта, частка імпорту у ВВП наша країна вже знаходиться на східно-європейському рівні.

Вважаємо, що стратегічна мета України полягає у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності України протягом 10 років до рівня передових східноєвропейських країн – Чехії, Угорщини, Польщі. Для цього треба досягнути п'яти стратегічних цілей, а саме:

- 1) реформування державних та приватних інституцій;
- 2) стабілізація та поліпшення макроекономічного середовища;
- 3) підвищення ефективності, надійності і впевненості фінансового ринку;

4) створення режиму найбільшого сприяння для прямих іноземних інвестицій;

5) поліпшення умов торгівлі та інвестування на зовнішніх ринках для вітчизняних виробників.

Індикаторами успіху з досягнення цієї стратегічної мети слід вважати щорічне підвищення індексів Глобальної Конкурентоспроможності та Інвестиційної привабливості України та її регіонів.

Аналіз же змін індикаторів конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості в наступному періоді продемонструє нам ефективність або неефективність діяльності уряду країни та регіональної влади в цьому напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010-2014 роки. [Текст] – К.: Комітет з економічних реформ при Президентові України, 2009. – 87 с.*
2. *Звіти про конкурентоспроможність регіонів України: 2008, 2009, 2010, 2011, 2012 / Фонд «Ефективне управління» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/>.*
3. *Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації [Текст] / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базиліук, Я.В. Белінська та ін.; за ред. Я.А. Жаліло. – К.: НІСД, 2005. – 388 с.*
4. *Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення [Текст] / За ред. д-ра екон. наук І.В. Крючкової. – К: Основа, 2007. – 488 с.*
5. *Концепция экономического развития Украины на 2008-2015 гг.: Предварительная версия для обсуждения. [Текст] – К.: Фонд «Эффективное управление», 2008. – 70 с.*
6. *Рейтинг конкурентоспроможності країн від IMD. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rate1.com.ua/ehkonomika/proizvodstvo/1404/>.*
7. *Стратегія розвитку України: Проект концепції реформування України від ВГО «Успішна Україна» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/60/263.html>.*
8. *Україна-2015: Національна стратегія розвитку. Економіка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uspishnaukraina.com.ua/strategy/60/273.html.*
9. *Euromoney's Country Risk Rankings: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euromoney.com>.*
10. *Institutional Investor's Country Credit Ratings // Рейтинг для інституційних інвесторів: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.institutionalinvestor.com>.*
11. *Moody's Investor service // Рейтинг інвестиційної привабливості: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moody.com/cust/default.asp>.*
12. *The Global Competitiveness Report: 2008, 2009, 2010, 2011, 2012 / World Economic Forum. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/>.*